

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ З УРАХУВАННЯМ СТАТИСТИЧНОГО ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ

ANALYSIS OF TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE TOURISM SECTOR TAKING INTO STATISTICAL ACCOUNTING AND REPORTING

У статті проведено аналіз тенденцій розвитку сфери туризму за сучасних умов з урахуванням статистичної інформації та впливу коронавірусу на індустрію туризму. Визначено, що туристична індустрія має велике значення для розвитку держави. Ідентифіковано тенденції, загрози, проблеми, виклики, ризики і суб'єкти як головні чинники розвитку туристичної діяльності в Україні. Відзначено, що подальший розвиток туризму в Україні забезпечить реалізацію соціально-економічного потенціалу держави в короткостроковій і стратегічній перспективах. Відзначено, що, впливаючи на ключові сектори економіки, туризм все частіше стає одним із найважливіших показників соціально-економічного розвитку як окремих регіонів, так і країни загалом. Однак у зв'язку з поширенням коронавірусу туристична індустрія стоїть перед загрозою. Проаналізовано статистичні дані щодо кількості та вартості реалізованих туристичних пакетів, кількості обслуговуваних туристів тощо. Слід зазначити, що під час пандемії саме туризм постраждав більше за інші галузі, в тому числі через закриття кордонів, заборону авіаперевезень, карантинні заходи. Наведено практичні пропозиції щодо виходу з кризи, впровадження яких дасть змогу знизити рівень негативного впливу наслідків пандемії на економіку туристичної галузі України та основні напрями щодо вдосконалення системи статистичного обліку.

Ключові слова: тенденції, туризм, коронавірус, статистичний облік, загрози, проблеми.

В статті проведено аналіз тенденцій розвитку сфери туризму в сучасних

умовах з урахуванням статистичної інформації та впливу коронавірусу на індустрію туризму. Определено, что туристическая индустрия имеет большое значение для развития государства. Идентифицированы тенденции, угрозы, проблемы, вызовы, риски и субъекты как главные факторы развития туристической деятельности в Украине. Отмечено, что дальнейшее развитие туризма обеспечит реализацию социально-экономического потенциала государства в краткосрочной и стратегической перспективах. Отмечено, что, воздействуя на ключевые секторы экономики, туризм все чаще становится одним из важнейших показателей социально-экономического развития как отдельных регионов, так и страны в целом. Однако в связи с распространением коронавируса туристическая индустрия стоит перед угрозой. Проанализированы статистические данные по количеству и стоимости реализованных туристических пакетов, количеству обслуживаемых туристов и так далее. Следует отметить, что во время пандемии именно туризм пострадал больше других отраслей, в том числе из-за закрытия границ, запрета авиaperевозок, карантинных мер. Приведены практические предложения по выходу из кризиса, внедрение которых позволит снизить уровень негативного влияния последствий пандемии на экономику туристической отрасли Украины и основные направления по совершенствованию системы статистического учета.

Ключевые слова: тенденции, туризм, коронавірус, статистический учет, угрозы, проблемы.

УДК 338.48

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct59-24>

Тюріна Д.М.

к.пед.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту
Національний університет
цивільного захисту України

Turina Dina

National University
of Civil Defense of Ukraine

The article deals the analysis of trends in the development of the tourism sector in modern conditions, taking into account statistical information and the impact of coronavirus on the tourism industry. It is determined that the tourism industry is important for the development of the state. The article identifies trends, threats, problems, challenges, risks and subjects as the main factors in the development of tourism in Ukraine. It is noted that the further development of tourism will ensure the realization of the socio-economic potential of the state in the short and strategic perspective. Also the effective development of the tourist complex depends on the availability of modern accounting systems, statistical observation, a systematic approach to the organization of which allows meeting the needs of authorities, specialists and society as a whole in sufficient and reliable information in the field of tourism. In addition, statistical indicators are needed to develop macroeconomic indicators: consumption, spending, investment, income, employment. Over the past 70 years, tourism has become a powerful sector of the global economy. Influencing key sectors of the economy, tourism is increasingly becoming one of the most important indicators of socio-economic development of both individual regions and the country as a whole. But with the spread of the coronavirus, the travel industry is at risk. Analyzed statistical data on the number and cost of sold tour packages, the number of served tourists, and so on. It should be noted that during the pandemic, it was tourism that suffered more than other industries, including due to border closures, air travel bans, quarantine measures, and the like. At the same time, UNWTO underlines the historical resilience of tourism and the ability to create jobs in the aftermath of crises, while also highlighting the importance of international cooperation and ensuring that this sector becomes a central part of recovery efforts. Practical proposals for overcoming the crisis are presented, the implementation of which will reduce the level of negative impact of the consequences of the pandemic on the economy of the tourism industry in Ukraine and the main directions for improving the statistical accounting system.

Key words: trends, tourism, coronavirus, statistics, threats, problems.

Постановка проблеми. Стан туристичної діяльності в Україні істотно впливає на більшість секторів економіки, таких як торгівля, будівництво, транспорт. В Україні ведення туристичної діяльності є національним пріоритетом з огляду на її

значний вплив на зайнятість населення, наповнення державного бюджету та розвиток регіонів.

Ефективний розвиток туристського комплексу залежить від наявності сучасних систем обліку, статистичного спостереження, системного

підходу, організація якого дає змогу задовольнити потреби органів влади, фахівців і суспільства загалом у достатній і достовірній інформації в галузі туризму.

Отже, в основі побудови сучасного статистичного обліку лежить статистичне спостереження, що організоване з дотриманням методологічних підходів. Необхідність ведення статистичного обліку туризму обумовлена потребою в отриманні об'єктивної інформації про стан туризму, оцінюванні його внеску у ВВП, оцінюванні потоків туристів, навантаження на туристичні ресурси і об'єкти туристичної індустрії. Крім цього, статистичні показники потрібні для розроблення макроекономічних показників, таких як споживання, витрати, інвестиції, доходи, зайнятість. Туризм за останні 70 років перетворився на потужний сектор світової економіки. Кількість міжнародних туристів збільшилася з 25 млн. осіб у 1950 році до 278 млн. у 1980 році, 674 млн. у 2000 році, 1 501 млн. у 2019 році [6]. Однак за умов сьогодення Всесвітня туристська організація (UNWTO) прогнозує, що до кінця 2021 року втрати туристичного сектору економіки перевищать \$1 трлн., понад 100 млн. осіб можуть втратити роботу [7]. Тільки із січня по серпень падіння експортної виручки від міжнародного туризму склало \$730 млрд. порівняно з аналогічним періодом 2019 року. Це більш ніж у 8 разів перевищує втрати, понесені в результаті глобальної економічної і фінансової кризи 2008–2009 років. Тоді через спад в економіці, зростання цін на паливо й падіння попиту на квитки і пакетні тури з ринку пішли десятки авіаперевізників і туроператорів по всьому світі.

Слід зауважити, що уряд та громадськість не мають достовірної інформації, необхідної для ведення ефективної політики і розгортання ділової активності через незадовільний стан методологічної бази статистичного обліку у сфері туризму в Україні. В цьому полягає актуальність вибраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання, присвячені проблемам та перспективам розвитку міжнародного туризму, чинникам впливу на міжнародний туризм, соціально-економічному значенню міжнародного туризму, висвітлені у роботах багатьох вітчизняних учених, серед яких чималий внесок у розгляд цієї проблематики здійснили С.О. Красовський [4], Г.Я. Дутка, Л.І. Гальків, Б.Б. Козак [3]. Дослідження цих учених мають фундаментальний характер, що охоплюють проблеми та перспективи розвитку туризму, але проблеми формування сучасної системи статистичного обліку в Україні висвітлені недостатньо.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд методологічних основ статистики туризму за сучасних умов, аналіз основних показників розвитку туризму в Україні, огляд ситуації на ринку

індустрії туризму у світі і в Україні, оцінювання кризових явищ у туризмі, викликаних пандемією, вивчення їх наслідків, оцінювання чинної системи статистичного обліку, виявлення основних проблем, недоліків та визначення напрямів виходу з кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Туристична діяльність в Україні сприяє збільшенню надходження фінансових ресурсів, зростанню попиту на товари й послуги. Важливими чинниками, що зможуть надалі вплинути на розвиток ринку туризму, є демографічні зміни, матеріальний і соціальний стан населення, рівень освіти, тривалість відпусток, професійна зайнятість. Загалом туристична діяльність розвивається під впливом численних внутрішньо- і зовнішньодержавних факторів. Оцінювання стану та прогноз розвитку сучасного туристського комплексу неможливі без застосування сучасних систем статистичного обліку, що дають змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення. При цьому збирання, аналіз і надання даних повинні задовольняти потреби органів управління, професіоналів, дослідників і суспільства загалом в актуальній, точній, повній, узгодженій та доступній інформації. Це завдання можна реалізувати за допомогою організації статистичного спостереження, а саме дослідження, що являє собою науково-організований за єдиною програмою облік фактів, що характеризують явища й процеси суспільного життя.

У світовій практиці (Канада, Франція, Чехія тощо) використовується допоміжний рахунок туризму, що передбачає проведення детального аналізу всіх параметрів попиту на товари й послуги, який може бути пов'язаний із туризмом, відстеження оперативного зв'язку з пропозицією таких товарів і послуг як у рамках економіки, так і поза нею, а також визначення того, яким чином ця пропозиція (з внутрішніх або зовнішніх джерел) співвідносить з іншими видами економічної діяльності шляхом застосування як довідкових матеріалів таблиці ресурсів та використання в національних рахунках. Повний допоміжний рахунок туризму дає змогу забезпечити макроекономічні агреговані показники для опису масштабів і економічного значення туризму; докладні рахунки виробництва галузей туризму; зв'язок між економічними даними та іншою інформацією про туризм [2, с. 3].

Слід зазначити, що в умовах зростаючої ролі туризму в економіці органи влади повинні чітко розуміти, який внесок здійснює туристична галузь у ВВП усієї країни та окремих регіонів (табл. 1). Для цього необхідно терміново вдосконалити систему збору статистичних даних саме щодо туризму.

З табл. 1 чітко видно, що ситуація на ринку туризму жахливим чином змінилась. У 2020 році більш ніж удвічі вартість реалізованих туристичних пакетів зменшилась. Пандемія COVID-19 завдала

Кількість і вартість реалізованих туроператорами та турагентами туристичних пакетів

	2019 рік		2020 рік	
	Кількість туристичних пакетів, од.	Вартість туристичних пакетів (з ПДВ), тис. грн.	Кількість туристичних пакетів, од.	Вартість туристичних пакетів (з ПДВ), тис. грн.
Юридичні особи				
Реалізовано туристичних пакетів, усього	2 933 680	60 051 850,2	1 225 131	27 617 877,3
зокрема, іншим туроператорам або турагентам	834 636	6 839 193,4	320 654	5 474 342,8
туристам	2 099 044	53 212 656,8	904 477	2 2143 534,5
у тому числі, внутрішнім туристам для подорожі по Україні	189 415	1 158 478,7	141 998	817 627,9
виїзним туристам для подорожі за кордон	1 857 935	51 716 436,7	751 842	21 254 016,9
в'їзним (іноземним) туристам для подорожі по Україні	51 694	337 741,4	10 637	71 889,7
Фізичні особи-підприємці				
Реалізовано туристичних пакетів, усього	411 492	9 708 835,6	192 899	5 139 011,0
зокрема, внутрішнім туристам для подорожі по Україні	48 987	270 218,1	20 260	125 881,6
виїзним туристам для подорожі за кордон	359 648	9 426 931,2	172 497	5 011 338,2
в'їзним (іноземним) туристам для подорожі по Україні	2 857	11 686,3	142	1 791,2

Джерело: сформовано автором [1]

сильного удару по туристичній сфері. З 2020 року спостерігаються скорочення туристичного потоку в Україну та відкладання термінів відкриття сезону відпочинку. Наприклад, кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами у 2019 році, становила 6 132 097 осіб, а у 2020 році – 2 360 278 (відбулося скорочення кількості туристів у 2,6 рази) (табл. 2).

Важливим є те, що на сайті Держкомстату та в інших статистичних щорічниках представлена лише інформація за показниками в'їзного

і виїзного туристичних потоків, а також дані про обсяг платних послуг, що надаються туристичними підприємствами та засобами розміщення. Однак внутрішній туристичний потік, дані за туристськими витратами, показники оцінювання економічної ролі туризму майже не враховуються офіційною статистикою. Розглянемо топ-5 регіонів за кількістю туроператорів і турагентів (табл. 3).

Як видно з рисунку, з індустрії туризму пішли десятки авіаперевізників і туроператорів по всьому

Таблиця 2

Кількість туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами

	усього	2019 рік		усього	2020 рік	
		у тому числі, обслуговані			у тому числі, обслуговані	
		туроператорами	турагентами		туроператорами	турагентами
Юридичні особи						
Кількість обслугованих туристів, усього	5 319 952	3 134 115	2 185 837	1 957 410	1 412 851	544 559
зокрема, в'їзних (іноземних) туристів	83 703	37 896	45 807	11 773	8 369	3 404
виїзних туристів	4 786 594	2 759 735	2 026 859	1 758 107	1 275 653	482 454
внутрішніх туристів	449 655	336 484	113 171	187 530	128 829	58 701
Фізичні особи-підприємці						
Кількість обслугованих туристів, усього	812 145	x	812 145	402 868	x	402 868
зокрема, в'їзних (іноземних) туристів	3 137	x	3 137	191	x	191
виїзних туристів	738 272	x	738 272	367 595	x	367 595
внутрішніх туристів	70 736	x	70 736	35 082	x	35 082

Джерело: сформовано автором [1]

Таблиця 3

Топ-5 регіонів за кількістю туроператорів і турагентів

Регіон	2019 рік			
	кількість туроператорів і турагентів – юридичних осіб	з них		кількість турагентів – ФОП
		туроператори	турагенти	
Україна загалом	1 797	538	1 259	2 644
Дніпропетровська область	111 (6%)	15	96	318 (12%)
Львівська область	134 (7%)	61	73	225 (9%)
Одеська область	120 (7%)	13	107	141 (5%)
Харківська область	85 (5%)	8	77	168 (6%)
м. Київ	865 (48%)	361	504	331 (13%)
Регіон	2020 рік			
	кількість туроператорів і турагентів – юридичних осіб	з них		кількість турагентів – ФОП
		туроператори	турагенти	
Україна загалом	1 561	452	1 109	2 306
Дніпропетровська область	109 (7%)	15	94	322 (14%)
Львівська область	97 (6%)	38	59	168 (7%)
Одеська область	92 (6%)	12	80	102 (4%)
Харківська область	84 (5%)	7	77	150 (7%)
м. Київ	750 (48%)	313	437	273 (12%)

Джерело: сформовано автором на основі джерела [1]

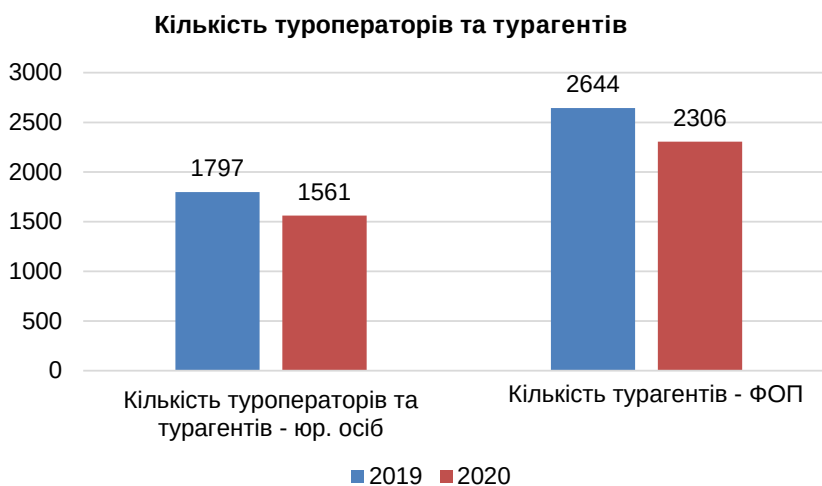

Рис. 1. Кількість туроператорів і турагентів

Джерело: сформовано автором на основі джерела [1]

світі через спад в економіці, зростання цін на паливо й падіння попиту на квитки і пакетні тури.

П'ятьма пріоритетними напрямками виходу туризму з кризи після пандемії є такі:

- пом'якшення соціально-економічних наслідків (збереження робочих місць, зміцнення довіри й безпеки);

- підвищення конкурентоспроможності та стійкості (розвиток туристичної інфраструктури та підвищення якості послуг, диверсифікація туристичних продуктів і ринків, просування внутрішнього туризму);

- діджиталізація (цифровізація туристичної екосистеми, створення інноваційних рішень, інвестиції в цифровізацію);

- екологізація (сприяння сталому розвитку, розвиток агроекотуризму);

- координація та міжнародне партнерство для трансформації сектору й досягнення цілей сталого розвитку [5].

Також основними напрямками вдосконалення системи статистичного обліку автором роботи пропонуються такі заходи:

- 1) вдосконалення статистичного обліку неорганізованих туристичних потоків, в тому числі на кордоні із сусідніми країнами, шляхом поєднання різних методів обліку; проведення спеціальних обстежень на кордоні;

- 2) поліпшення проведення вибіркового обстеження і збільшення кількості обстежуваних суб'єктів

(наприклад, проведення обстеження сфери агротуризму, в місцях громадського харчування, організацій, що надають транспортні послуги, рекреаційні послуги);

3) вдосконалення статистики туристичних витрат;

4) вивчення досвіду ведення статистики в країні, яка успішно впровадила й розраховує всі показники статистики туризму, виявлення особливостей, які могли бути використані для поліпшення статистики туризму.

Названі заходи дадуть змогу підвищити якість ведення статистики туризму в Україні та рівень довіри до неї.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, Україні вкрай важливо підтримувати внутрішньодержавний і міжнародний туризм. У цьому питанні свою роль повинні відіграти як продуктивна державна політика, спрямована на залучення інвестицій, так і практичне поліпшення стану інфраструктури, що супроводжується ініціативою малого й середнього бізнесу.

Також необхідно відзначити, що в умовах сьогодення статистика туризму, яка публікується в Україні, дуже корисна для аналізу окремих аспектів туристичної сфери, однак її недостатньо для надання повної достовірної оцінки внеску туризму в економіку. До найважливіших проблем слід віднести невідповідність показників дійсності, що публікуються, розбіжність деяких визначень понятійного апарату з рекомендаціями Всесвітньої туристичної організації, недосконалість обліку туристичних потоків на кордоні із сусідніми країнами, проблема обліку неорганізованого потоку туристів, недосконалість форм звітності, недостатня кваліфікація кадрів, проблема достовірності підрахунку доходів від міжнародного туризму.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 04.09.2021).

2. Допоміжний рахунок туризму: Рекомендована методологічна основа: Люксембург, Мадрид, Нью-Йорк, Париж. 132 с. URL: <http://www.cisstat.com> (дата звернення: 04.09.2021).

3. Дутка Г.Я., Гальків Л.І., Козак Б.Б. Наукові дослідження з проблем міжнародного туризму: статистична бібліографія наукових статей. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6724>

(дата звернення: 04.09.2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2018.12.2.

4. Красовський С.О. Дослідження міжнародного туризму в дисертаційних роботах українських науковців. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Культурологія*. 2017. Вип. 25. С. 208–213.

5. Романова А.В. П'ять порад, як рятувати український туризм під час пандемії. 13 березня. 2020. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/koronavirus-i-turizm-yak-ukrajini-vryatuvati-industriyu-ostanni-novini-50075544.html> (дата звернення: 10.09.2021).

6. UNWTO. Tourism Highlights, 2019 Edition. Tourlib. URL: [tourlib.net/wto/WTO-highlights_2019.pdf](https://www.tourlib.net/wto/WTO-highlights_2019.pdf) (accessed: 4 September 2021).

7. UNWTO. International tourist arrivals could fall by 20–30% in 2020. URL: <https://www.unwto.org/news/international-tourism-arrivals-could-fall-in-2020> (accessed: 10 September 2021).

REFERENCES:

1. Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 15 August 2021).

2. Dopomizhnyi rakhunok turyzmu: Rekomendovana metodolohichna osnova [Auxiliary account of tourism: Recommended methodological basis]. Liuksemburh, Madryd, Niu-York, Paryzh. 132 p. Available at: <http://www.cisstat.com> (accessed 4 September 2021).

3. Dutka H.Ya., Halkiv L.I., Kozak B.B. (2018) Naukovi doslidzhennia z problem mizhnarodnoho turyzmu: statystychna bibliohrafiia naukovykh statei [Scientific research on the problems of international tourism: statistical bibliography of scientific articles]. *Efektivna ekonomika*, no. 12. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6724> (accessed 4 September 2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2018.12.2.

4. Krasovskiy S.O. (2017) Doslidzhennia mizhnarodnoho turyzmu v dysertatsiinykh robotakh ukrainskykh naukovtsiv [Research of international tourism in dissertations of Ukrainian scientists]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku. Kulturolohiia*, vol. 25, pp. 208–213.

5. Romanova A.V. Piat porad, yak riatuvaty ukrain-skyi turyzm pid chas pandemii [Five tips on how to save Ukrainian tourism during a pandemic]. 13 bereznia. 2020. Available at: <https://nv.ua/ukr/opinion/koronavirus-i-turizm-yak-ukrajini-vryatuvati-industriyu-ostanni-novini-50075544.html> (accessed 4 September 2021).

6. UNWTO. Tourism Highlights, 2019 Edition. Tourlib. Available at: [tourlib.net/wto/WTO-highlights_2019.pdf](https://www.tourlib.net/wto/WTO-highlights_2019.pdf) (accessed 4 September 2021).

7. UNWTO (2020), International tourist arrivals could fall by 20–30% in 2020. Available at: <https://www.unwto.org/news/international-tourism-arrivals-could-fall-in-2020> (accessed 10 September 2021).